

Александра Мирчић
Катарина Јаић

ЗНАЧАЈ СТАНДАРДА ЗА ЕЛЕКТРОНСКУ БИБЛИОТЕКУ НА ПРИМЕРУ ЕЛЕКТРОНСКЕ ЧИТАОНИЦЕ „ЧИТАЈТЕ О...“

Свет у коме живимо, свакодневно, доживљава промене захваљујући технологијама које су у непрекидном напредовању. Од свих технологија највећи напредак су, можда, донеле информационе технологије. Захваљујући њима информације и њихова доступност добијају своје револуционарне могућности. Свака информација бива доступна свакоме ко је пожели било где у свету.

Глобализација знања и информација које нуде савремене информационе технологије убрзавају њихов развој али собом доносе и низ обавеза а, неретко, и проблема. Размена знања и информација преко глобалних мрежа мора бити прецизно уређена, низом правила и поштовањем бројних стандарда. Само она људска делатност која има успостављене стандарде може бити успешна у свом раду, а библиотекарство спада у групу таквих делатности.

Корисник библиотеке који своја задовољства налази у свету литературе или му је коришћење библиотеке саставни део посла којим се бави, не зна и не мора да зна, који и какав пут је прошла библиотечка информација коју је он добио. За њу је требало испунити низ правила, прописа и стандарда од националног и међународног значаја, јер информација као и знање не познаје границе.

ISBD СТАНДАРДИ

Каталожки листић као форма библиотечке информације мора да садржи јасну информацију која ће да задовољи корисничку радозналост. Садржај библиотечког листића регулисан је правилима о каталогизацији која доносе међународне библиотечке асоцијације са обавезом њиховог поштовања на националном нивоу. ISBD стандарди имају задатак да превазиђу ограничења у протоку информација која настају због различитих језика, писама и правила. ISBD стандард прописује садржај и редослед елемената на каталожском листићу као и начин њиховог раздвајања, групишући их у неколико скупова. Тако се, захваљујући ISBD стандарду, могу до детаља описати најразличитији типови публикација, а они се непрекидно дорађују, допуњују, развијају и формирају нови (сл. 1).

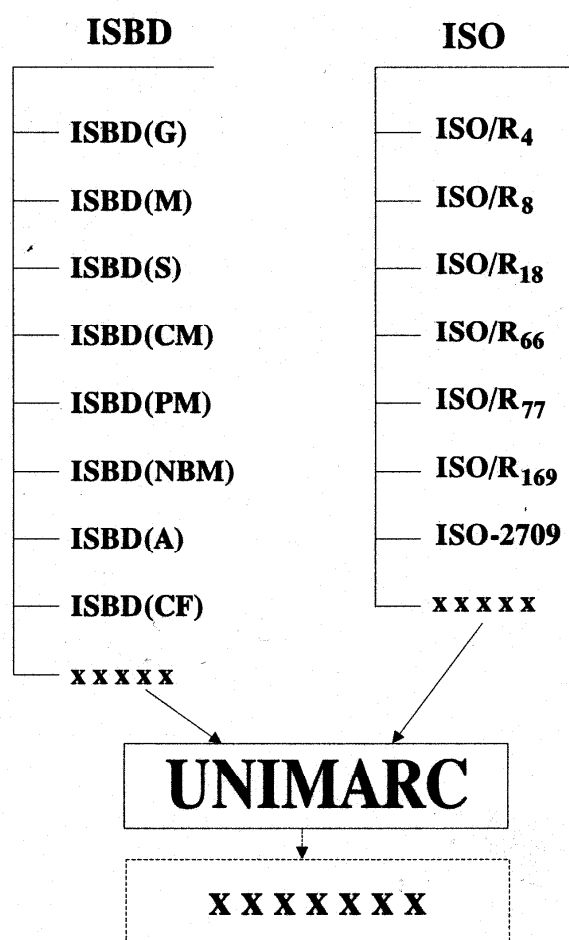
ISO СТАНДАРДИ

Библиотечка делатност је у обавези да испоштује и стандарде који се доносе на међународном нивоу а то су ISO стандарди. Они одређују правила за транскрипцију и танслитерацију текстова писаних писмима различитим од латиничног, доносе одлуке о кодним странама појединих писама, одређују кодове и шифарнике неопходне за јединствен унос и читање библиографских података, доносе правила везана за импорт и експорт података преко рачунарских мрежа и др. ISO стандарди се непрекидно развијају у складу са развојем и захтевима технологија док се од националних очекује да се, у сопстваном интересу, са њима ускладе.

UNIMARC СТАНДАРД

ISBD стандард донет, на почетку компјутерске ере, да обезбеди лако препознавање библиографских података и њихов машински читљив облик, није испунио очекиване захтеве па су за потребе електронског бележења и протока информација развијени додатни стандарди. Тако је настао UNIMARC стандард који представља универзални формат за машински читљиво каталогизирање. Сврха UNIMARC-а је да забележи библиографске податке и омогући њихову размену између националних и међународних библиографских установа. У UNIMARC формату је могуће забележити опис свих типова публикација дефинисаних ISBD стандардима а као универзални формат за машинско читљиво бележење библиографских података налази се у групи мађународних стандарда али се прихвата и као национални стандард.

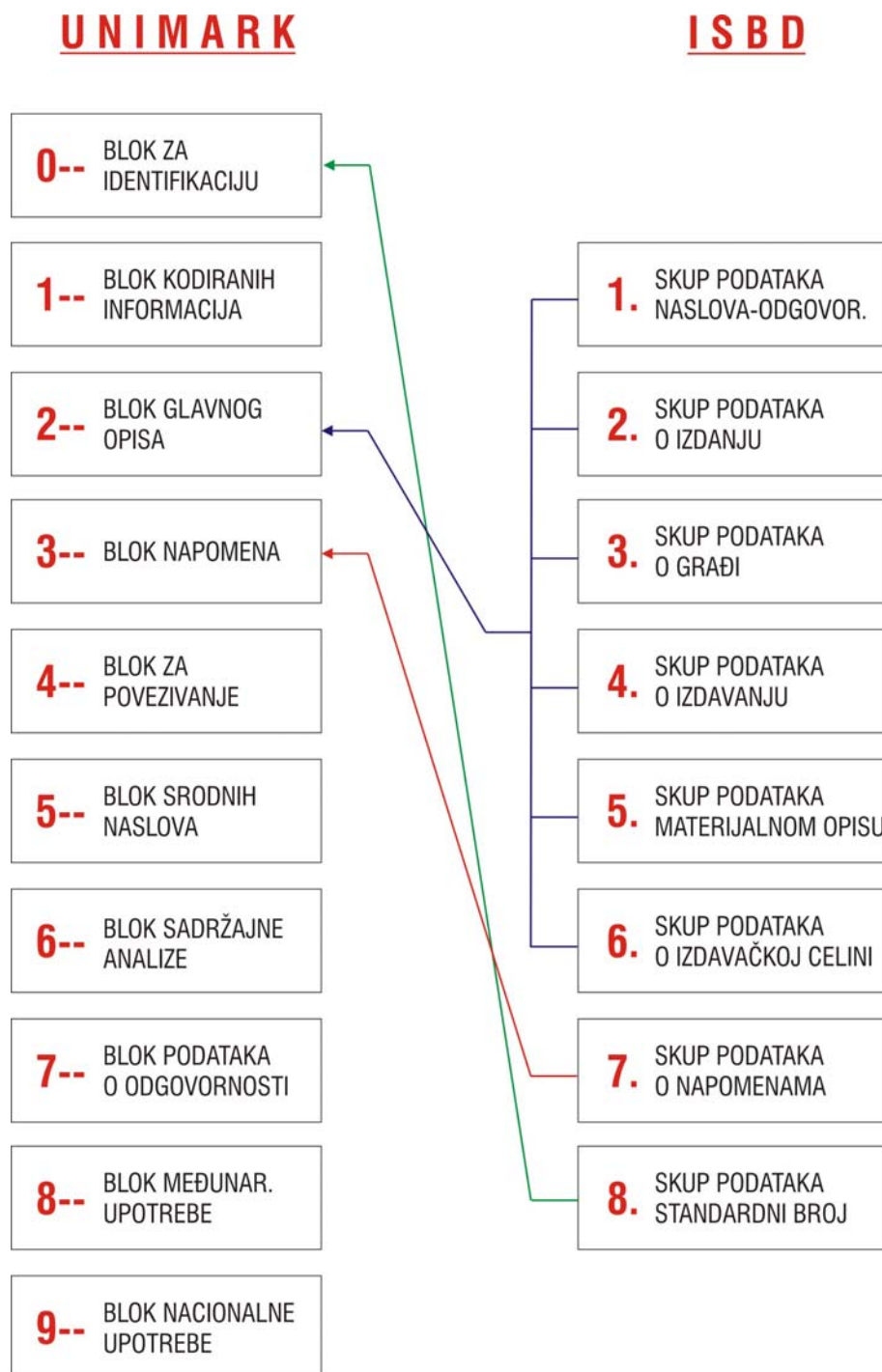
STANDARDI ZA BIBLIOGRAFSKI OPIS

Слика 1: Стандарди за библиографски опис

МЕЋУСОБНА ЗАВИСНОСТ СТАНДАРДА

Унификација библиографских описа постала је обавеза савремене библиотеке а нарочито је важна за претраживање и размену информација. UNIMARC бележи библиографске податке поштујући ISBD, ISO и националне стандарде што је доказ њихове међусобне зависности и повезаности (сл. 1 и сл. 2). Најбољу потврду даје претраживање које је циљ саме библиотечке делатности, најсложенији део информационог процеса и сврха постојања база података. Брз, лак и прецизан приступ сваком забележеном податку могућ је захваљујући доследном поштовању библиотечких стандарда.

Слика 2: ISBD у UNIMARC стандарду

Упркос постојању стандарда који прате све радње у библиотечкој делатности, софтвери за пословање библиотеке не пружају потпуну удобност у раду библиотекара, те они и даље имају потребу за додатним сегментима у оквиру својих софтвера где стандарди имају пресудну улогу.

СПЕЦИЈАЛНА БИБЛИОТЕКА МУЗЕЈА

Одељење за уметничку документацију Музеја савремене уметности, у оквиру кога се налази библиотека, представља специјалну библиотеку која има специфичне захтеве и потребе у односу на стандардну библиотеку. Зато је примена стандарда унутар Одељења увек била од посебног значаја. У Одељењу се чувају две нетипичне врсте библиотечног материјала: изложбени каталози и прес клипинг, који захтевају више од ISBD стандарда.

Појавом електронских база и машински читљивих записа у великој мери је олакшано њихово коришћење, где примена стандарда има пресудну улогу. База у UNIMARC формату, какву има библиотека Музеја, омогућава налажење места и за информације које нису прописане ISBD стандардом. Обрада грађе у Одељењу је од оснивања Музеја била прилагођена и окренута ка пословима које Одељење обавља унутар Музеја, а не само ка специфично библиотечким пословима. Целокупан фонд који сакупља и чува Одељење, формиран је са циљем да се што лакше и брже пронађе сав неопходан материјал о уметности и уметницима, за потребе кустоса и историчара уметности а посебно за припрему биографија, библиографија и хронологија за изложбене каталоге и књиге које издаје Музеј. Зато у Одељењу поред ауторског и предметног каталога постоји и низ каталога који нису прописани библиотечким стандардима а прилагођени су специфичним потребама Одељења. О томе се морало размишљати када се одлучивало о формирању електронске базе којом ће се заменити куцање традиционалних евиденционих картона. База у UNIMARC формату која се формира програмом за библиотечко пословање **ПЕРГАМ**, могла је да задовољи наше специфичне потребе.

ЕЛЕКТРОНСКА ЧИТАОНИЦА

Истовремено, са формирањем базе у UNIMARC стандарду, желели смо да започнемо скенирање грађе и тако је учинимо што доступнијом заинтересованима и ван Музеја. Међутим, скенирану грађу, није било могуће везати за записе у бази, али и да је било могуће, скенирана грађа изгубила би се у огромном броју записа. Зато смо решили да по угледу на Дигиталну НБС покренемо специфичан пројекат електронске читаонице, организован слично као и само Одељење. Нови пројекат назвали смо „Читајте о...“, а прву читаоницу посветили смо Петру Лубарди.

Свака електронска читаоница се састоји од програма који спаја записе (опис публикације) и дигиталну слику. То је значило да бисмо морали да направимо програм у коме ћемо морати поново да уносимо податке о публикацијама које већ имамо заведене у бази. Међутим, стандардизовани електронски читљиви записи могу се преносити из базе у базу али се могу и модификовати. Како свака електронска база захтева прецизно сређене податке, каква је и наша, било је могуће искористи већ

постојеће записе и повезати их са дигиталним сликама. Требало је само одабрати податке који ће бити видљиви на интернету и дати им најпрегледнију форму.

Пројекат електронске читаонице организован је по угледу на организацију у самом Одељењу Музеја, а материјал је организован и подељен по типу грађе на:

1. Књиге
2. Стручну периодику
3. Изложбене каталоге
4. Хемеротеку (Press clipping)
5. Фотодокументацију

Свака категорија у бази уз јединствени број записа има свој префикс: изложбени каталози југословенске уметности = КД, хемеротека = ХМ, периодика = П, књиге = Д (итд). Помоћу ових префикса и јединственог броја сваке публикације програмер је направио посебне табеле и разврстао грађу. Помоћу овог броја је повезао слику са записом. Свака слика носи број записа, на пример: КД_1, КД_2, Д_6, итд.

Изложбени каталози и хемеротека су организовани по предметној одредници. Основне предметне одреднице су: имена уметника, сталне манифестације, уметничке појаве, институције итд. На тај начин се постиже да сав материјал о једном уметнику или сталној манифестацији буде на једном месту. Зато смо решили да такву организацију сачувамо и у нашој електронској читаоници. Пошто нам је електронска база била од велике помоћи приликом израде библиографије Петра Лубарде за каталог ретроспективне изложбе, решили смо да изложби додамо и електронску читаоницу Читајте о Петру Лубарди и на тај начин омогућимо посетиоцима изложбе да одмах по обиласку изложбе и читања каталога оду на интернет и даље истражују о овом уметнику. Разврставање грађе у бази, увек, се везује за предметну одредницу. Одредница за уметника користи се из поља 600, потпоља за презиме *a* и потпоља *b* за име. План је да временом сваки уметник добије своју презентацију попут Лубарде.

Пошто облик евиденционог картона урађен по ISBD стандарду није прилагођен за електронско окружење и не садржи све неопходне податке, посетиоце е-библиотеке више би збунио него што би им пружио информације. Картон по ISBD стандарду више је упућен библиотекару и редовном кориснику класичне библиотеке, а не кориснику интернета. Велики број е-читаоница не користи овај облик за презентацију на интернету.

Податке за нову базу узели смо из фул формата UNIMARC стандарда.

Запис у фул формату по UNIMARC стандарду:

```
235.   Zapis: KD           26
OSL     nam0                aleksandra
001     KD 26
100     <a>20070410d19591960m y0scopy91      ba
101 2   <a>slv - Slovena~ki <a>fre - Francuski
102     <a>YUG - Jugoslavija <b>SVN - Slovenija
105     <a>f   b   000yd
200 1   <a>Petar Lubarda <e>december - januar 1959-60, Mala galerija -
        Ljubljana <f>Petar Lubarda <g>(tekst u katalogu) Zoran Kržišnik
210     <a>Ljubljana <c>Mala Galerija <d>1959
```

215 <a>(20 str.) <c>reprodukcije <d>17 cm
 303 <a>Katalog sadrži delove tekstova: Jean Cassou, Herbert Read, Antoin Benton, Charles Esttienne
 327 1 <a>Katalog sadrži delove tekstiva: Jean Cassou, Herbert Read, L'actualite artistigue internationale, Antoin Benton, Charles Esttienne
 600 1 <a>Lubarda Petar <f>1907-1974
 606 1 <a>Crnogorska umetnost <x>slikarstvo <z>20. vek, druga polovina
 606 1 <a>Jugoslovenska umetnost <x>slikarstvo <z>20. vek, druga polovina
 606 1 <a>Srpska umetnost <x>slikarstvo <z>20. vek, druga polovina
 606 1 <a>Slikarstvo <z>20. vek, druga polovina
 608 <a>20. vek <z>druga polovina
 700 1 <4>040 - umetnik (slikar, vajar) <a>Lubarda Petar
 701 11 <4>912 - autor predgovora <a>Kržišnik Zoran
 710 02 <a>Mala galerija Samostalna izlo`ba <e>Ljubljana <f>decembar 1959
 - januar 1960.
 901 14 <4>912 - autor predgovora <a>Kržišnik Zoran
 990 <a>KD L-4/24

У електронској читаоници „Читајте о...“ за сваку врсту публикација одабрани су најважнији подаци и графички су организовани на следећи начин:

Изложбени каталози:

Аутор: Лубарда, Петар

Наслов: Петар Лубарда

Издавач: Љубљана, Мала Галерија, 1959.

Аутор текста: Кржишник, Зоран

Место одржавања: Мала галерија, Љубљана, децембар 1959 – јануар 1960.

Напомена: Каталог садржи делове текстова: Jean Cassou, Herbert Read, Antoin Benton, Charles Esttienne

Број записа: [26](#)

Специфичне информације за ову врсту грађе су **Аутор текста** (поља за националну употребу 901) и **Место одржавања** (поље за корпоративно ауторство 710).

Користе се следећа поља и потпоља UNIMARC формата:

Изложбени каталози:	
Аутор: Лубарда, Петар	700 а, б; 900 а, б; 910 а
Наслов: Петар Лубарда	200 а, е,
Издавач: Љубљана, Мала Галерија, 1959.	210 ц, а, е
Аутор текста: Кржишник, Зоран	901 а, б.
Место одржавања: Мала галерија, Љубљана, децембар 1959 - јануар 1960.	910 а, е, ф (институција); 911 а, е, ф
Напомена: Каталог садржи делове текстова: Jean Cassou, Herbert Read, Antoin Benton, Charles Esttienne	303 (описна напомена)
Број уноса: 26	Јединствени број записа у Пергаму

Књиге:

Аутор: Кашанин, Милан

Наслов: Савремени београдски уметници. Les artistes conterporains de Belgrade

Издавач: Београд, Просвета, 1953.

Напомена: Петар Лубарда, стр. 31-32

Број записа: [33](#) (174 КБ)

Пошто је у питању аналитичка обрада, у **Напомени** (описна напомена поље 303) је дата информација о страницама на којима се налази текст о Лубарди.

Користе се следећа поља и потпоља UNIMARC формата:

Књиге	
Аутор: Кашанин, Милан	700 а, б; 900 а, б; 910 а
Наслов: Савремени београдски уметници. Les artistes conterporains de Belgrade	200 а, е,
Издавач: Београд, Просвета, 1953.	210 ц, а
Напомена: Петар Лубарда, стр. 31–32	303 (описна напомена)
Број уноса: 33 (174 КБ)	Јединствени број записа у Пергаму

Периодика:

Аутор: Манојловић, Тодор

Наслов: Пета пролећна изложба

Подаци о публикацији: Српски књижевни гласник, Београд, књ. 39, мај–август, бр. 2, 16. мај, 1933. стр. 149–152

Број записа: [8](#) (252 КБ)

Поново је у питању аналитичка обрада. Информација о публикацији дата је у пољу за општу напомену 300.

Користе се следећа поља и потпоља UNIMARC формата:

Периодика	
Аутор: Манојловић, Тодор	700 а, б; 900 а, б; 910 а
Наслов: Пета пролећна изложба	200 а, е, поновљиво
Информације о публикацији: Српски књижевни гласник, Београд, књ. 39, мај–август, бр. 2, 16. мај, 1933. стр. 149–152	300
Број уноса: 8 (252 КБ)	Јединствени број записа у Пергаму

Хемеротека:

Аутор: Караматијевић, Пиво

Наслов: Петар Лубарда

Подаци о публикацији: Недељне илустрације, бр. 13, Београд, 26. март 1933, стр. 5

Напомена: Цитиран део текста из часописа L'imperu, аутор Dotogi

Број записа: [13](#) (205 КБ)

Поново је у питању аналитичка обрада. Информација о публикацији дата је у пољу за општу напомену 300.

Користе се следећа поља и потпоља UNIMARC формата:

Хемеротека	
Аутор: Непознат	700 а, б; 900 а, б; 910 а
Наслов: Њ. В. Краљ купио је доста слика наших уметника	200 а, е
Информације о публикацији: Правда, Београд 30. мај 1934, стр. 18	300
Напомена: У тексту набројана дела поја је са ВИ Пролећне изложбе откупио кнез Павле	303 (дескриптиве ноте)
Број уноса: 57	Јединствени број записа у Пергаму

Организовање података у наведеним табелама било је могуће захваљујући:

- Поштовању UNIMARC стандарда при формирању базе података који омогућава да се забележи сваки податак.
- Блок за националну употребу, Блок 9— ,искоришћен је да не би дошло до губитка или мешања информација.

ЗАКЉУЧАК

Доследним поштовањем UNIMARC стандарда у библиографској бази није било проблема око података и њиховог трансфера у другу базу, што потврђује да UNIMARC стандард испуњава потребе и изразито захтевних библиотека, да се за сваки податак може пронаћи место. Уколико је библиографска база постављена тако да буде флексибилна, да дозвољава проширења и надградњу и да искористи све могућности стандарда, онда је могуће решити све задатке који се поставе пред библиотекарe.

Прва фаза пројектра „Читајте о...“ заједно са израдом програма, скенирањем, пребацивањем података и додавањем слика трајао је невероватних 5 месеци. Без UNIMARC стандарда у нашој бази то не би било могуће.

ЛИТЕРТУРА

Јајић К; Дражић М: Примена стандарда у библиотечким информационим системима. У: YU INFO '95: Зборник радова. Књ. 2. – Брезовица : YU INFO '95, 1995, стр. 354–357.

Јајић К; Дражић М: Библиотечки информациони систем „ПЕРГАМ“ у специјалној библиотеци. У: XXII југословенски симпозијум о операционим истраживањима : зборник радова. – Доњи Милановац, 1995, стр. 235–238.